

Ивица Лазовић

Београд - Србија

e-mail: ivica_lazovic@yahoo.com

Предраг Јеленковић

Факултет за културу и медије, Мегатренд универзитет, Београд

e-mail: jelenko224@yahoo.com

НЕКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ ЗА ПРИМЕНУ МЕТОДЕ АНАЛИЗЕ САДРЖАЈА У ИСТРАЖИВАЊУ КОМУНИКАЦИЈЕ У СРПСКОЈ ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ

Апстракт: У овом раду нам је циљ да направимо осврт на могућност примене методе анализе садржаја у истраживању комуникације у Српској православној цркви. Ова метода има значајну примену како у социологији, тако и у другим друштвеним наукама. Комуникација има важну улогу у свим организацијама, па и црквеним организацијама, те је за њено разумевање веома важна научна анализа. Иако је анализа садржаја веома корисна научна метода, она није превише обрађена у литератури, а ни примењивана у пракси. У раду ћемо се осврнути на комуникацију у цркви, на анализу садржаја и поступак извођења анализе садржаја и на могућности њене примене у истраживању комуникације у Српској православној цркви.

Кључне речи: анализа садржаја, комуникација, Српска православна црква, штампа, метода

Уводна разматрања

Друштвена реалност је незамислива без комуникационих односа и веза, јер је комуницирање веома сложен и вишедимензионалан феномен од кога нису изузете ни верске организације.

Комуникација представља процес размене који по правилу укључује размену више од једне поруке истовремено. Смисао комуникације је дакле садржан у размени порука, чије су функције упозорење, савет, информација, убеђивање, изражавање мишљења или чак уживање. Поруке које се размењују у процесу комуницирања су ретко неутралне. Неке поруке су јасне и очигледне, док су друге скривене и магловите. Другим речима у неком комуникативном процесу, могу се намерно скривати одређене поруке, као што се могу појавити и неке поруке које комуникатор није хтео да саопшти. У друштвеним наукама, под појмом комуникација се подразумева свеукупност различитих облика веза и додира између припадника друштва.¹

Комуникација између осталог представља процес планираног и контролисаног циљног општења.²

Комуникација у организацијама се одвија кроз комуникационе канале, који су средства за практично преношење информација и могу се поделити на формалне и

1 Јеленковић, 2013, 236,

2 Томић, 2003, 77,

неформалне канале. Ти комуникациони канали могу бити од штампе, телевизије до писама, мејлова, друштвених мрежа, до интернета, телефона, скупова, разних промоција.³

Све наведено неминовно води друштво на тло масовне комуникације, штампани медији (новине, часописи, књиге) и електронски медији (радио, филм, снимци, телевизија, компјутери) преузимају доминацију над живом речи и отварају огромно истраживачко поље.⁴

Са друге стране, предмет нашег интересовања хришћанску цркву можемо посматрати "... као заједницу људи који верују у Господа Исуса Христа сједињених једном религијском вером и организацијом"⁵. Сама реч црква је постојала у политичком животу старих Грка и означавала је скупштину слободних грађана за решавање политичких питања, али са хришћанством поприма ново значење. То значење се своди на друштво људи који исповедају хришћанску веру и словенски преводиоци управо у том изворном значењу речи црква користе и реч саборна (црква) чиме су желели да означе цркву као скуп.⁶

Српску православну цркву би могли да одредимо као једну од регионалних цркава Православне цркве која је своју специфичност и основна обележја засебне-самосталне организације добила у XIII веку у време првог српског архиепископа Саве (Светог Саве) по чему се често назива и Светосавска српска црква.⁷

Црква има три кључна задатка, а то су: 1) право учења или проповедања и ширења Јеванђеља, 2) право руковођења и управљања црквеном заједницом и 3) право религиозног освештења или свештенодејствовања.⁸

Из задатка учења или проповедања се развила и богата комуникација кроз историју, а штампање Библије у прошлости је заправо поставило темеље и свеколиким правцима развоја комуникације и модерне штампе.

Комуникација је важна вештина и за обављање послова парохијског свештеника у Српској православној цркви.⁹

Верска заједница се може користити одређеним идиомом, религијским социолоктом, под којим се подразумева релативно стабилан, социјално маркирани подсистем националног језика, који опслужује комуникативне потребе ограничене социјалне групе – припадника одређене конфесије, односно чланова одређене верске заједнице, рефлектујући теоцентричну слику света и поседујући лексичке, фонетскопрозодијске, творбене и граматичке специфичности.¹⁰

Са друге стране, језик као средство комуникације се у времену и простору драстично мења, само српски језик од оног у преднемањићком периоду до савременог доба је доживео бито преобличење.¹¹

3 Миљевић, 2011, 258,

4 Јеленковић, 2016, 39-40,

5 Цирсаж, 1970.

6 Лазовић, 2004, 289,

7 Петровић, 45.

8 Цирсаж, 84,

9 Кончаревић, 2010, 267-283,

10 Кончаревић, 2012, 467,

11 Савић, 2016, 37,

Примена анализе садржаја са освртом на проучавање црквене штампе

Анализа садржаја се примењује већ више од три века, с тим да тек средином XX века добија методолошки развијен облик, док је сам појам анализа садржаја као такав је почео да користи најпре у енглеском језику од 1941. године.¹²

У домаћој литератури се о анализи садржаја срећу радови из шездесетих и седамдесетих година XX века пре свега код Милића, Каљевића, Шушњића, а од новијих код Бранковића, Аврамовића и Вујачића, Илића и Манићке.¹³ Ова метода је била занимљива и за истраживаче друштвених наука, психологе и политикологе (Хавелка, Кузмановић и Попадић, Фајгељ, Милосављевић, Радосављевић). Такође, постоји више истраживања насталих применом анализе садржаја, нпр. Стјепан Гредел и истраживање о променама модела комуникације на основу писања Борбе и Политике, као и студија Анализа садржаја у социологији Ж. Манић.¹⁴

Посебно важно је напоменути студију Љиљане Баћевић из 1985. године „Верска штампа“.¹⁵ Ова ауторка је прва реализовала истраживање експлоративног карактера, у циљу утврђивања тематских и функционалних карактеристика листа „Православље“ и извођења закључака о циљевима које црква настоји да оствари, као и о потенцијалним ефектима које постиже међу читаоцима верницима. Истраживање је обављено на узорку бројева објављених од 1968. до 1984. године. Резултати су показали да верску штампу чита 6% испитаника, 1% редовно, а 5% повремено, као и да је, поред религиозности као примарног услова, читају образованији испитаници, повољнијег материјалног положаја и млађе животне доби.¹⁶

Иста ауторка је објавила и студију „Црква и њена штампа“¹⁷ где се поред анализа садржаја листа Православље, делимично бави и медијима других верских заједница.

Занимљиво је да је у исто време, осамдесетих година прошлог века, анализу садржаја листа „Православље“ и садржаја листа „Глас концила“ радио у Загребу Људевит Плачко, а да није био упознат са истраживањем Љиљане Баћевић. Узорком су обухваћени сви бројеви часописа из 1972. и 1982. године и утврђено је да верску штампу чита мање од половине становника, с тим да је редовно чита 11%.¹⁸

Одређење анализе садржаја

Научно истраживање је сложен и организован, систематски, сврсисходан процес стицања научног сазнања о строго дефинисаном предмету истраживања верификованом важећом научном процедуром, односно одговорном применом научних метода.

Општи поступак научног истраживања најчешће карактерише одређеност предмета сазнања која је довољна да се оно разликује од свих других предмета сазнања, затим, научно сазнање је сазнање које се стиче верификованим процедурама, такође оно је систематско и систематизовано, оно је претежно усмерено и планско. Научно сазнање

12 Манић, 2017, 195,

13 *Нав. дело*, 13,

14 Манић, 2017,

15 Баћевић, 1985.

16 Манић, 2017, 124,

17 Баћевић, 1987, 78-79,

18 Манић, 2017, 124,

је нужно проверено и подложно је сталној провери и оно је критичко и развојно, стиче се научним истраживањима.¹⁹

Истраживање је сложена целина, систем мисано-физичких, стваралачких, рутинских и оперативно-техничких, интелектуалних и мануелних процеса и радњи. Оно је истовремено најопштији начин научног сазнавања друштвене праксе и свих облика реалности и сама друштвена реалност и пракса.²⁰

Тешко је одредити и дефинисати анализу садржаја, а та несагласност је одређена њеном применом у различитим наукама, али несагласност се пре свега јавља по питању тога да ли је анализа садржаја квантитативан или квалитативан метод, а заговарање једног или другог облика утиче на особености употребе поступка. Избор облика поступка неће условити само форму резултата анализе, која представља највидљивију разлику, већ и избор узорка, јединица анализе, класификацијског система итд.²¹

Анализа садржаја је изузетно значајна и актуелна специфична оперативна метода истраживања у савременим друштвеним наукама која има и своју специфичну логику односа према хипотезама пројекта истраживања, па се све више јавља као самостална метода истраживања са специфичним нормама и поступцима закључивања или заједно са другим методама. Анализа садржаја је самостална метода по следећим компонентама и својствима:

1. Логичка основа методе је јасно дефинисана, заснована на логичким правилима дефинисања, суђења и закључивања и одредбама закона истинитог сазнања;

2. Епистемолошки део је довољно развијен тако да су евидентна два подсистема научног сазнања: о предмету науке у оквиру које се примењује као метода и о методу као посебном предмету, као и о релацијама са методологијом и предметном науком;

3. Методско-технички део је постулиран и налази се у развоју, а присутна су два вида ове методе: квантитативна и квалитативна анализа (садржаја) докумената, а евидентни су и поступци и инструменти прикупљања и обраде података укључујући и рачунске. По одликама је самостална оперативна метода која се може наћи у истраживањима у разним улогама, те се тако користи у истраживању постојећег научног фонда пре израде пројекта истраживања у којем се користи више разних метода; као једна од метода прикупљања података у таквом истраживању; као метода обраде података у испитивању; као самостална метода прикупљања и обраде података и формирања научног сазнања, а и као једино могућа метода научног сазнања појединих истраживања.²²

Анализа садржаја је метода научних истраживања која по критеријуму може бити општа јер обухвата целину појаве, процеса, односа и целину простора и времена у којима се одигравају; посебна јер захвата само један сегмент појава, процеса и односа и само на једном сегменту простора и времену; најзад и појединачна јер обухвата само једну компоненту појаве, процеса, односа у строго одређеној јединици времена и простора.

Јединице посматрања код анализе садржаја су специфичне, јер нису људи, него људски производи и то такви производи који су носачи информација, односно носачи симбола (још конкретније, јединице посматрања се у анализи садржаја називају јединицама анализе). За веома велики број људских производа се може рећи да носе

19 Миљевић, Илић, 2018,

20 Милосављевић, Радосављевић, 2000, 59.

21 Манић, 2017, 17-35,

22 Милосављевић, Радосављевић, 2000, 547.

информације о људима и о људском понашању, односно да служе преношењу таквих информација од произвођача ка потрошачу. Прикупљање података у анализи садржаја је потпуно без интерференције са посматраном појавом. Могу се анализирати старе књиге и архиве, могу се снимати политички говори са радија или телевизије, или преписи интервјуа обављених много раније. Анализа садржаја се дакле, може обављати на секундарним подацима, онима које није прикупио истраживач – архивама, зборницима, каталозима и сл. Анализа добијених резултата, нпр. тумачење фреквенција, појављивања речи, квалитативна анализа контекста у којима се речи јављају, тумачење резултата мултиваријатне анализе и др. специфична је за циљеве анализе садржаја.²³

Непосредни предмет истраживања применом анализе садржаја може бити сваки чинилац, део или читава друштвена појава, њено квантитативно или квалитативно својство, и сл. ако је на било који начин забележено. Тако се анализа садржаја појављује удружена са другим методама: методом посматрања, која је један од најраспрострањенијих и најстаријих метода за стицање знања, чини суштинско средиште начина добијања информација о пракси, посматрање је општи начин контакта, комуникације са спољним светом, односно упућује на манифестоване, изражене облике тога света, те од свих поступака за прикупљање података има једну од најразвијенијих структура, директно или индиректно, са учествовањем или без учествовања, појединачно или масовно, једнократно или етапно; методом експеримента: чистим или правим експериментом и квази експериментом, лабораторијском или социометријском, односно експерименту у природним условима, природном експерименту или накнадном експерименту; методом историографије: историографији спољне критике или историографији унутрашње критике као проста историографска синтеза или комплексна историографска синтеза на основу анализе писаних извора, усмених извора и осталих извора; компаративне методе: компарације у оквиру појединог друштва, у оквиру различитих друштава истог типа и у оквиру човечанства као целине која се могу типичити истих и разноврсних врста појава као што су: социјалне, економске, психолошке, правне, политичке, културне; методом интервјуа (усменог научног разговора) и методом анкете (писаног упитника) у: слободним или затвореним, организованим или неорганизованим, објективним или субјективним, малог или великог обима, једнодимензионалним или продубљеним, једновременим или поновљеним, благим, неутралним или строгим, личним или групним; статистичком методом: у утврђивању средње вредности или одступања од средње вредности, у указивању на односе међу друштвеним појавама, на квантитативна својства, као што су коефицијенти корелације и квалитативна својства као што је коефицијент контингенције, као и о временској динамици појава: на тренд, и варијације или коваријације; методом студије случаја, на оне које се односе на формалне установе и организације (званичне) и неформалне установе и организације (незваничне), на спонтано настале и намерно постављене у сврхе научног пропитивања; те на испитивање појединачног случаја или испитивање вишеструког случаја; методом личних докумената (биографским методом): методом животне историје заснован на официјелним документима или методом животне приче утемељене на сопственим записима испитаника, методом личних докумената који се тиче општег живота испитаника или метод личних докумената који се односи само на поједине његове животне аспекте и проблем и методом личних докумената који се стварају независно од ових потреба; етнометодолошким методом: на ограничену и неограничену врсту етнометодологије и на етнометодологију непосредног и посредног утицаја; социометријским методом: у социометријској преференцији или социометријској

23 Фајгел, 2007, 380.

конфигурацији, као и у тзв. „психодрамама“ и „социодрамама“; методом пројекције: у поступку самопројектовања и пројектовања другог кроз себе, као и методом субјективне пројекције или друштвено условљене, субјективно-објективне, те метода друштвено условљене пројекције; методом унакрсних култура: са методом ограниченог типа или методом ширих захтева, као и са на методом која узима само поједине културе и методом која узима људску културу у целини; методом интроспекције: оне које су засноване на обележју непосредног искуства и посредног или критичког искуства, као и интроспекцију доживљаја и интроспекцију црта личности; методом акционог истраживања: у методу ограниченог и методу неограниченог сазнања, као и у начину једностране примене у понашањима испитаника и методом многостране примене њихових целокупних односа.²⁴

Поступак извођења анализе садржаја

У литератури постоје разлике у одређивању, општег поступка, корака, односно фаза основног тока анализе садржаја. Извођење анализе садржаја у њеном квантитативном облику, с обзиром да се анализа садржаја традиционално сматра квантитативним поступком, методолошким аспектима извођења овог облика поступка посвећена је готово сва пажња у релевантној литератури.²⁵

Према неким ауторима, основни кораци у анализи садржаја су: 1) Дефинисање проблема; 2) Дефинисање популације порука и узорка јединица анализе; 3) Дефинисање јединице анализе; 4) Спецификација категорија; 5) Генерисање пробне кодне схеме; 6) Прочишћавање кодне схеме; 7) Коначна класификација текста; 8) Реевалуација поузданости и ваљаности и 9) Анализирање података.²⁶ Дескриптивни подаци, тачније фреквенције, основа су за све накнадне анализе. Ако је анализа садржавала фактор времена, односно ако је била лонгитудинална, онда се може применити анализа трендова или временске серије. Може се радити регресиона анализа, где је зависна варијабла нека варијабла као што је тираж новина, или факторска анализа различитих категорија, тестирање хипотеза (нпр. разлика група емитера, или група пријемника поруке), кластер анализа, мултидимензионално скалирање итд. За анализу трендова се може користити и вишеструка регресија са корекцијом за аутокорелацију. Тестирање хипотеза се може вршити са свим расположивим алаткама, анализом варијансе све до модела структуралних једначина. Могу се тестирати разлике у садржају између различитих група, или између претеста и пост-теста након неког експеримента.²⁷

Такође, на основу теоријско-емпиријских истраживања, основни ток анализе докумената може да тече по фазама, од којих у литератури се најчешће помињу следеће: изучавање одговарајуће литературе; формулација предмета и хипотеза; утврђивање димензија и праваца истраживања и дефинисање истраживачког поља; избор докумената; конструкција основног скупа и узорка докумената; припремање материјала за обраду; припремање јединица анализе; елаборација индикатора; утврђивање правила пресека, категоризације и кодирања; тестирање припремљених техника; експлоатација материјала.²⁸ Сви проблеми се решавају у току концептуализације и пројектовања истраживања, а експлоатација материјала се реализује кроз: поступак прикупљања

24 Фајгел, 2007, 380.

25 Манић, 2017, 142.

26 Фајгел, 2007, 382.

27 Фајгел, Кузмановић, Ђукановић, 2004, 212-218.

28 Милосављевић, Радосављевић, 2000, 554.

података из докумената; метод сређивања, обраде и анализе података, и доказивање хипотеза и закључивање.²⁹ У методолошкој литератури, према истим ауторима је уобичајено да се говори о три типа анализе садржаја: о класичној анализи садржаја, о квалитативној и о квантитативној анализи садржаја докумената. Помињу се, такође спољашња и унутрашња анализа докумената, као и валентна анализа, статистичка, динамичка, контингенцијска, фреквентна, нефреквентна, униваријантна, мултиваријантна итд.³⁰

Из теоријско-емпиријских истраживања произлази да применом критеријума карактеристика инструмената, можемо констатовати постојање две основне технике сакупљања података анализом докумената: прво, квалитативна или „нефреквенцијска“ и квантитативна, „фреквенцијска“ или „статистичка“.³¹

Квалитативна анализа садржаја се не може сматрати само претходном и помоћном у односу на квантитативну. Квалитативна анализа се служи интуитивним мерењем, а не заснива се само на утиску и све више се оријентише на тзв. тематску анализу која подразумева одређену кодификацију (дефинисање и класификовање тема) и одговарајуће евидентирање. У суштини, нарочито са развојем информационе технологије, рачунара и њихових поступака, као и коришћења статистичких поступака и непараметарским обрадама, евидентне су тенденције смањивања разлика између квалитативне и квантитативне методе анализа (садржаја) докумената. Томе знатно доприноси и савремено становиште да су истраживање и квантификација само објективно датог садржаја недовољни, јер је истинит садржај често у контексту.³²

Кад говоримо о почетним корацима у извођењу анализе садржаја, према резултатима теоријско-емпиријских истраживања то је као прво избор проблема и питања о наслову теме, избору информација о проблему, да ли се проблем може истраживати, припадност науци, заинтересованости друштва за истраживање проблема, да ли је изабрани проблем раније обрађиван, да ли предмет дозвољава оригиналност у истраживању, да ли постоје предрасуде према проблему који се истражује. Као друго, избор докумената, односно података за спровођење анализе садржаја, узорак, правила исцрпности, репрезентативности, хомогености и правила значајности. Важна је и категоризација, чија је суштина да се целина неког материјала рашчлани на саставне елементе у логичке групе и подгрупе према аналогји на основу претходно одређених и дефинисаних категорија за категоризацију. Категорије су рубрике или класе које се састоје из групе елемената (јединице за регистровање у случају анализе садржаја) сачињене на основу изворног састава, као и на основу довољног разлога да се вежу у поједине заједничке групе. Критеријум категоризације може бити семантички, синтактичке теме, лексичке, изражајне. Карактеристике добрих категорија у погледу квалитета морају задовољити следеће захтеве: узајамна искљученост, хомогеност, значајност, објективност и верност, способност стваралаштва. Кодекс категорија је битан услов коришћења метода анализе докумената као научног начина сакупљања података. Он се непосредно изводи из индикатора чији избор детерминише и избор категорија, степен њихове разраде, њихов међусобни однос и њихову еластичност. Из истраживачких искустава произлази да може се говорити о: планираном кодексу и о примењеном кодексу појмова и шифара. Израда кодекса спада у најсложеније, најодговорније и најтеже послове у примени метода анализе докумената. Он је систем

29 *Нав. дело*, 555,

30 *Нав. дело*, 557.

31 Илић, 2016, 48.

32 Милосављевић, Радосављевић, 2000, 552.

строго дефинисаних основних категорија и поткатегија у њиховом основном, најшире важећем значењу и значењу које им се придаје односно прихвата у датом истраживању.³³ Истовремено кодекс је инструмент претварања вербалних исказа који прелазе у податке, у нумеричке вредности. Основни проблеми и тешкоће у изради кодекса су у схватању његове структуре и улоге у истраживању и у карактеристикама језика. Кодекс се првенствено дефинише као систем категорија и шифара, и везује се првенствено за квантитативну анализу (садржаја) докумената. Категорије се схватају као битне основне речи којима се исказују одређени друштвени реалитети, а шифре нумерама - цифрама (нумеричким знацима) којима се категорије означавају. Разлог означавања је, по општем схватању олакшавање евидентирања и манипулације подацима и омогућавање примене статистичких поступака у третману података. Примена кодекса подразумева да су претходно утврђене јединице анализе. То може да буде цео документ, пасус, реченица, реч, знак, или посебно дефинисана целина као што су чланак, став, говор итд... Постојањем два основна облика (технике) анализе (садржаја) докумената и потребно је разликовања јединица анализе садржаја као делова садржаја (на граматичкој и неграматичкој основи) и по начину употребе (јединице класификације, обележавања, пребројавања, текста и контекста).

Кодекс се састоји од категорија, поткатегија и шифара које служе за обележавање јединица садржаја, односно јединица анализе. Могуће је формирати три типа кодекса: статичан, сукцесиван и континуиран - динамичан. А кодекс се формира од две основне врсте категорија: од категорија оног што је речено - категорија садржаја; од категорија како је речено - категорија форме. Треба нагласити да се ове две врсте категорија и када су у кодексу одвојено дате, користе заједно. Категорије форме се јављају и као информације о контексту у коме је исказ дат, те су ванредно значајне за утврђивање „онога што је хтео да каже“.³⁴ Категорије садржаја (шта је речено) су: Категорије материје (супстанције) - категорије и појмови који су употребљени у саопштавању предмета којим се садржај бави (који има карактеристике предмета у реченици); Категорије усмерености - оног што је речено - тј. категорије основног односа према предмету (квалификације предмета као позитивног - негативног, односа према предмету као: одобравање - неодобравање; склоно - несклоно; оптимистичко - песимистичко; итд.); Категорије стандарда или општих мерила - које се користе као основни критеријуми класификације или процене усмерености садржаја (нпр., одговорност, демократичност, аутократичност, бирократизам итд.); Категорија циљева и жеља, најуже повезане за категорије стандарда. Може се рећи да су то категорије којима се кроз циљеве субјекта изражавају његове друштвене особине и оријентационе вредности као што су љубав (човекољубив, хуман) херојство, слава, успех, самопожртвовање, ауторитет итд. Ове категорије се, по правилу, односе на крајње циљеве, жеље, намере и сл.; Категорије метода или средстава које се баве начином на који се жели да се постигне одређени резултат деловања; Категорије основних црта - карактеристика субјекта који су третирану у поруци. Категорије актера - носилаца радњи у поруци, које се односе на учеснике у процесу третираном у поруци, на њихове улоге, функције и места у процесу. Категорије ауторитета - које се односе на оне субјекте или чиниоце на које се аутор исказа позива као на ауторитет с циљем појачавања вредности својих ставова или извора информација. Категорије порекла - које се односе на порекло информација - средину из које је она потекла. Категорије циља - које се односе на адресата коме је порука упућена. Приказане категорије садржаја су

33 *Нав. дело*, 560-563.

34 Милосављевић, Радосављевић, 2000, 560-563.

несумњиво значајан допринос формализацији (стандардизацији) метода анализе докумената. Такође, оне су могућ општи основ израде кодекса, јер дефинишу захтеве према садржају кодекса. Управо стога неопходно је посветити им дужну пажњу у примени, разради и тумачењу. Анализа могућих категорија кодекса указује на следеће проблеме: на неопходност разликовања категорија које служе за квалификовање од категорија за констатовање (за утврђивање чињенице постојања - присуства или непостојања - одсуства) одређених чинилаца: 1. документа као таквог; 2. процеса односно појаве као такве; на неопходност разликовања делова, односно слојева докумената чијим истраживањем сазнајемо о: учесницима процеса и процесу; творцу (аутору) садржаја и облика основне поруке; интерпретатору - емитенту једне основне поруке и његовој интерпретацији те поруке; примаоцима поруке и интерпретацији, као и о садржини и форми у коју они уобличавају поруку и интерпретацију. На основу наведеног произлази да кодекс треба да садржи: дефиниције основних категорија садржаја оног што је садржано у документу о предмету истраживања као став, суд - (чињенички и вредноси), и аргументација ситуације садржаја документа, и критеријуме и мерила за вредновање категорија у документу.

Категорије „како је нешто речено“ (категорије форме) нису мање значајне од категорија садржаја. Оне понекад изражавају право значење исказа. Значајне су само у функцији исказивања садржаја.

Непосредан рад на анализи садржаја, има све фазе као и свако друго истраживање. Његова специфичност јесте најизраженија у фази сакупљања података која подразумева: остваривање увида у документ и констатовање присуства - одсуства података; идентификацију и класификовање података; селекцију и обележавање релевантних података; уношење података у образац.

На крају, након анализирања података, а и током трајања саме анализе, следи извођење закључака и представљање резултата анализе садржаја.³⁵

Закључна разматрања

Критичко пропитивање, анализирање, објашњавање и разумевање, као резултат просуђивања, за које је потребно стручно знање и лична способност како би се могли изрицати ваљани вредносни судови о теоријама и емпирији у конкретно-историјским условима, све више и више претпоставља употребу анализе садржаја, у научним и исто тако у стручним истраживањима. Анализу садржаја делања, општења и понашања човек врши од свог настанка.

Анализа садржаја је важан и неопходан истраживачки метод за свако комплексније проучавање друштвених појава, процеса и односа.

Посебна његова снага је везана за комуникацију. На основу резултата анализе садржаја сазнаје се организација информација, комуникација (суштина разговора, дијалога, културе опхођења итд.) повезаности наше прошлости, садашњости и најављене будућности. Анализа садржаја, је важан метод добијања података о друштву, социјалним појавама, процесима и односима у којем важно место могу да имају и верске заједнице, а посебно Српска православна црква као најбројнија заједница у нашем друштву.

Истраживања црквене штампе методом анализе садржаја средином осамдесетих година прошлог века су указала на њен велики потенцијал, али који је остао слабо искоришћен у пракси.

35 Манић, 2017, 193,

Литература

- Баћевић, Љиљана (1985): *Верска штампа*, Институт друштвених наука, Београд, 1985.
- Баћевић, Љиљана (1987): *Црква и њена штампа*, Култура, бр.78-79, (<http://www.casopiskultura.rs/MagazinePublication/ShowPublicationPdf?magazinePublicationId=2142>)
- Богдановић, Марија, (1993): *Методолошке студије*, Институт за политичке студије, Београд,
- Бранковић, Србобран, (2009): *Методи искуственог истраживања друштвених појава*, Београд: Мегатренд универзитет.
- Ђурић, Михаило, (1962): *Проблеми социолошког метода*, Савремена школа, Београд,
- Илић, Владимир (2016): *Посматрање и анализа садржаја*, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Београд,
- Јеленковић, Предраг, Јеленковић, Љиљана,(2013): *Системи комуникације у функцији избора професије студија случаја Ниш*, Теме, Бр. 2, Ниш,
- Јеленковић, Предраг, Јеленковић, Љиљана, (2016): *Комуникација и избор професије*, Медиа реформ центар Ниш,
- Кончаревић, Ксенија (2012): *Говор православних клирика и верника у српској и руској језичкој и социокултурној средини (социолингвистичке детерминанте и конфронтациона системско-структурална анализа)* Црквене студије, Центар за црквене студије Ниш, бр. 9,
- Кончаревић,Ксенија (2010): *Комуникативна личност српског парохијског свештеника- методолошке схеме и резултати параметарског истраживања*, Црквене студије, Центар за црквене студије Ниш, бр. 7,
- Лазовић, Ивица (2004): *Процес управљања у Српској православној цркви*, Црквене студије, Центар за црквене студије Ниш, бр. 1,
- Манић, Жељка (2017): *Анализа садржаја у социологији*, Чигоја штампа, Београд,
- Милосављевић, Славомир, Радосављевић, Иван (2000): *Основи методологије политичких наука*, Службени гласник, Београд,
- Миљевић, Милан (2011): *Пословна етика и комуницирање*, Универзитет Сингидунум, Београд,
- Миљевић, Милан, Илић, Владимир (2018): *Анализа садржаја у социјалној делатности*, Социјална политика 1/2018, Београд
- Петровић, Миодраг (1986): *Студенички типик и самосталност Српске цркве*, Дечије новине, Горњи Милановац,
- Плачко, Људевит, (1985): *Деловање цркве и прихваћање религијско-црквене доктрине*, Институт за друштвена истраживања Свеучилишта у Загребу,
- Плачко, Људевит, (1990): *Анализа садржаја*, Институт за друштвена истраживања свеучилишта у Загребу,
- Савић, Виктор (2016): *Српски језик око године хиљадите*, Црквене студије, Центар за црквене студије Ниш, бр. 9,
- Томић, Зорица (2003): *Комуникологија*, Чигоја штампа, Београд,
- Фајгел, Станислав (2007): *Методе истраживања понашања*, Центар за примењену психологију, Београд,
- Фајгел, Станислав, (2010): *Методе истраживања понашања*, Београд: Центар за примењену психологију,

Фајгел, Станислав, Кузмановић, Бора Ђукановић, Борислав (2004): *Приручник за социјална истраживања*, ЦИД, Подгорица,

Хавелка, Ненад, Бора Кузмановић и Драган Попадић, (2004): *Методе и технике социјалнопсихолошких истраживања*, Центар за примењену психологију, Београд,

Цирсаж, Бранко (1970): *Црквено право*, Београд,

Шушњић, Ђуро(1973): *Критика социолошке методе*, Градина, Ниш,

Шушњић, Ђуро(2007): *Методологија: критика науке*, Чигоја штампа, Београд,

Ivica Lazović
Predrag Jelenković

**SOME IMPLICATIONS FOR THE APPLICATION OF THE METHODS
OF THE CONTENT ANALYSIS IN THE COMMUNICATION RESEARCH
IN THE SERBIAN ORTHODOX CHURCH**

In this paper we emphasize the possibility of applying the method of content analysis in the research of communication in the Serbian Orthodox Church. This method has significant application in sociology as well as in other social sciences. Communication plays an important role in all organizations, including church organizations, and for its understanding, scientific analysis is very important. The research of church press by the content analysis method in the mid-eighties of the last century has pointed to its great potential, but it was poorly used in practice.